

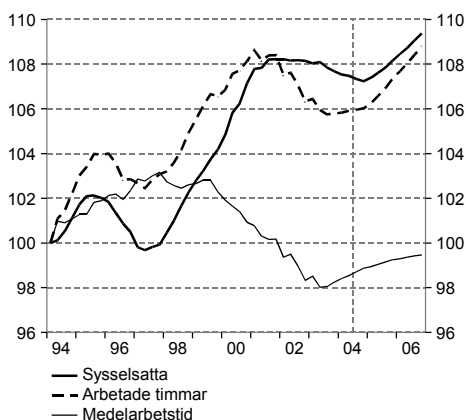
Konjunkturläget augusti 2004

Medelarbetstiden – en nyckelfaktor såväl strukturellt som konjunkturrellt

Utvecklingen av medelarbetstiden, dvs. antal arbetade timmar per sysselsatt, är av stor betydelse för utvecklingen av BNP på längre sikt och därmed för utrymmet för privat och offentlig konsumtion. Vid en given sysselsättningsutveckling medför en ökning av medelarbetstiden med exempelvis 2 procent att BNP på sikt blir 2 procent högre än annars. Detta ger en förbättring av de offentliga finanserna med drygt 1 procent av BNP.¹

Medelarbetstiden är också en viktig variabel vid analysen av konjunkturvariationer. I konjunkturuppgångar tenderar företagen att inledningsvis möta efterfrågeökningen genom ett ökat arbetstidsuttag för befintlig personal, vilket medför att medelarbets- tiden blir procyklisk (se diagram 1). Detta innebär att genomslaget på arbetsmarknaden i form av högre sysselsättning och därmed lägre arbetslöshet fördröjs i en konjunkturuppgång. På samma sätt fördröjs genomslaget i form av lägre sysselsättning och högre arbetslöshet i en konjunkturförsvagning, genom att medelarbetstiden minskar.

Diagram 1 Sysselsatta, arbetade timmar och medelarbets- tid
Index 1994 kvartal 1=100, säsongrensade kvartalsvärden

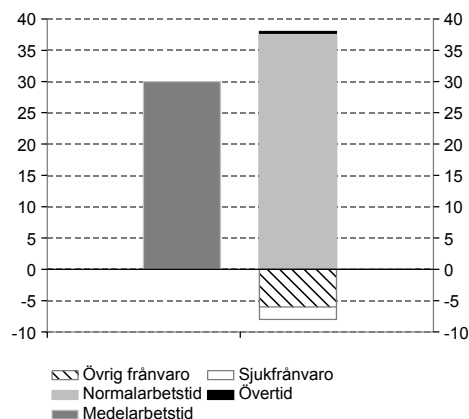
Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

Bortsett från konjunkturvariationer bestäms medel- arbetstiden av strukturella faktorer som t.ex. demo- grafi, attityder och normer samt skatte- och bidrags- regler och deras tillämpning. Exempelvis kan höjda

kommunalskatter minska medelarbetstiden genom att det blir mindre lönsamt att ta ut övertid i pengar i stället för ledighet. Vid analyser av den faktiska utvecklingen av medelarbetstiden, och därmed vid prognoser, är det ofta svårt att särskilja effekterna av dessa strukturella faktorer från de konjunkturrella.

Den av SCB uppmätta medelarbetstiden bestäms av normalarbetstid², övertid och frånvaro från arbe- tet. Normalarbetstiden bestäms i sin tur bland annat av den genomsnittliga heltidsanställningens omfatt- ning och andelen deltidanställda. Förra året var normalarbetstiden per sysselsatt i genomsnitt ca 37,5 timmar per vecka. Häri ingår arbetstiden för såväl företagare som personer med bisyssla, vilka tenderar att arbeta betydligt fler timmar per vecka än övriga grupper. Normalarbetstiden för en an- ställd enbart i sin huvudsyssla var därför något kor- tare, ca 36 timmar per vecka.

Diagram 2 Medelarbetstidens komponenter 2003
Timmar per vecka

Källor: Statistiska centralbyrån och Konjunkturinstitutet.

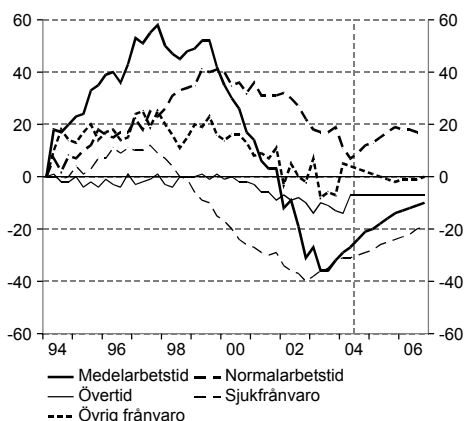
Den faktiska medelarbetstiden uppgick emellertid endast till ca 30 timmar per vecka, trots att varje sysselsatt i genomsnitt arbetade ca en halvtimme övertid (se diagram 2). Detta beror på frånvaron från arbete som förra året uppgick till i genomsnitt ca 8 timmar per vecka och sysselsatt, varav ca 2 timmar till följd av sjukdom. Andra viktiga frånva- roorsaker är semester- och ledighetsuttag samt olika typer av tjänstledigheter.

¹ För vidare diskussion av långsiktiga konsekvenser av ett lägre arbetsutbud se "Arbetsutbud och offentliga finanser", Ekonomisk debatt 4, 2004 samt "Samhällsekonomiska effekter av en allmän arbetstidsförkortning.", Konjunkturinstitutet 2002.

² Definieras i Arbetskraftsundersökningarna (AKU) som vanligen arbetad tid, dvs. överenskommen arbetstid.

Konjunkturläget augusti 2004

Diagram 3 Medelarbetstidens komponenter
Ackumulerad förändring i minuter per vecka

Anm. Säsongsgränsade värden.
Källor: Statistiska centralbyrån

Diagram 3 visar hur medelarbetstiden har utvecklats under de senaste tio åren samt olika faktorer bidrag till denna utveckling, uttryckt i minuter per vecka. Medelarbetstiden ökade från 1994 till slutet av 1990-talet. Därefter började medelarbetstiden falla och även om den har ökat något de senaste kvartalen är den faktiska veckoarbetstiden per sysselsatt 27 minuter kortare andra kvartalet 2004 jämfört med början av 1994.

Normalarbetstiden är ca 10 minuter längre än i början av 1994 trots att det har skett avtalade arbetstidsförkortningar under perioden. Enligt AKU arbetar 25 procent av de anställda deltid och andelen har varit relativt stabil de senaste tio åren. Det har dock skett en förskjutning mot längre arbetstider för såväl hel- som deltidsarbetande.

Övertiden var i stort sett konstant från 1994 till 2000, varefter den fallit. Utvecklingen på arbetsmarknaden med en större andel personer med oregerad arbetstid innebär att övertiden spelar allt mindre roll som förklaring till förändringar i medelarbetstiden (se även diagram 2).

Sjukfrånvaron minskade från 1994 fram till 1997. Därefter ökade den markant fram t.o.m. 2002, vilket bidrog till att medelarbetstiden minskade under perioden. Sedan ett år tillbaka har dock sjukfrånvaron åter börjat falla. Sjukfrånvaron har ett konjunkturrellt inslag då benägenheten att sjukskriva sig är lägre vid högre risk för arbetslöshet. I huvudsak bestäms variationerna i sjukfrånvaron dock främst av strukturella faktorer, som sjukskrivningsprocessen och dess incitamentstruktur.³

Övrig frånvaro ökade något fram till 1999 men har sedan dess minskat något. De senaste åren har inte förändringar i övrig frånvaro påverkat utvecklingen av medelarbetstiden i någon större utsträckning.

De närmaste åren väntas medelarbetstiden fortsätta att öka (se diagram 1 och 3). När tillväxten tar fart och efterfrågan på arbetskraft ökar stiger normalarbetstiden. Samtidigt väntas sjukfrånvaron fortsätta minska, delvis därför att antalet nybeviljade heltidssjukskrivningar minskar men också därför att många av de långtidssjukskrivna förtidspensioneras och därmed lämnar arbetskraften. Trots uppgången i medelarbetstiden under de närmaste åren kommer den faktiska veckoarbetstiden per sysselsatt i slutet av 2006 att vara ca 10 minuter kortare än i början av 1994 och ca en timme kortare än toppåret 1999.

³ Se även fördjupningsrutan "Den svenska sjukfrånvaron", Konjunkturläget juni 2003.